

felfedezett alsó-miocén korú ipolytarnóci lányomos homokkő konzerválása és megmentése érdekében sem. A nagyméretű eredeti lányomos homokkő lap azóta az intézet népszerű „Lányomos” előadótermét díszíti. 1903-ban majd 1904-ben a nevezetes solnhofeni palából előkerült huszonhárom darab hal-, rák- és rovarmaradvány, majd repülő sárkánygyíkok csontmaradványaival, valamint franciaországi és egyiptomi ősmaradványok megvásárlásával gazdagította az intézet külföldi összehasonlító gyűjteményét. Mindezek napjainkban is valódi kincsek, új tudományos kutatási lehetőségeket jelentenek. A közben megalakult agrogeológiai osztály munkájának elősegítésére többek között 1903-ban laboratóriumi felszerelések vásárlását támogatta. Amennyiben kevés volt a költségvetés, Semsey még a hazai kiszállásokat is elősegítette. Például Horusitzky Henrik geológusnak 1904-ben a Duna–Tisza-közétől egészen Kassáig terjedő lösztanulmányai utiköltségeire 350 koronát biztosított. A Földtani Intézet 1900-ban felavatott palotája még számtalan fejlesztést igényelt. A múzeum villanyvilágítására csak 1904-ben került sor, amit sok más „apróság” mellett szintén Semsey pénzből valósítottak meg. Folyamatos adományai 1913-ig könyvekkel, ásványokkal, ősmaradványokkal, műszerekkel, vagy akár facsometékkal és lábtörővel is elősegítették az intézet felemelkedését, működését.

Sokan próbálták már összeszámolni, hogy mennyit is fordított Semsey Andor a Földtani Intézetre. A halála után született kimutatásokban ugyan a legkisebb fellelhető tételek is szerepelnek, mégsem tudjuk pontosan a teljes összeget. A nagyságrend felmérésére álljon itt Ilosvay Lajos összeállítása (táblázat):

Semsey azonban nem volt mindig adakozó! Lóczy Lajos például 1918-ban fordult

Az Intézet épületére	100 000 Korona
könyvtárára	500 000 Korona
gyűjteményére	300 000 Korona
berendezésére	50 000 Korona
laboratóriumára	200 000 Korona
szeizmográfjára	2400 Korona
kutatásokra, utazásokra	30 000 Korona
Személyes támogatásokra	20 000 Korona
ÖSSZESEN	1 202 400 Korona

Semsey támogatásáért, de a Tátraszaplakon gyógykezelt Semsey a következő választ küldte: „Tisztelt Lóczy Dr. úr! Utolsó kérdésére válaszolok e sorokban, közlöm, hogy ez uttal a kért Egyezer koronát nem adhatom meg, nagyon felszaporodtak fizetési kötelezettségeim és jövedelmemet adó pénz késik... Semsey Andor”.

Az őslénykutatók az általuk nagy tiszteletben tartott kutatókról neveznek el egy-egy újonnan felfedezett fajt. Semsey Andor nevét legalább húsz kihalt szivacs, kagyló, csiga, lábásfejű, rák, pörgekarú, tüskésbőrű és gerinces faj őrzi az örökkévalóságnak.

1886-ban „Semsey Andor (Semsei) földbirtokos, a magyar nemzeti múzeum t. főőre, a magyar tudom. akadémia- a magyar földtani társulat-, a kir. Természettudományi társulat tiszteleti tagja”, az intézet személyzetében, mint önkéntes szerepelt. 1899-ben mind ezen titulusok, valamint a m. kir. Szent István-rend középkeresztese immár az intézet tiszteletbeli igazgatója lett. 1904-ben készült el a nemes pártfogónak a Stetka Gyula festőművész által megfestett karosszékből ülő portréja, ez azóta is az intézet Igazgatói Táncstermének főhelyén látható.

Kulcsszavak: *geológia, gyűjtemény, Semsey Andor, Földtani Intézet*

MECÉNÁSTÓL MECÉNÁSIG: SEMSEY ANDOR ÉS HERMAN OTTÓ VISZONYÁRÓL

Vásárhelyi Tamás

kandidátus, főigazgatóhelyettes
Magyar Természettudományi Múzeum
vasarhelyi@mttm.hu

A piacgazdaság felé fordult Magyarországon egyre égetőbb kérdéssé válik az állam fokozatos kivonulása a kultúra, a tudomány támogatásából, ugyanakkor a várt vagy remélt mecenatúráról, a támogatási kultúra megjelenésének késéséről is gyakran beszélünk. Ebben a helyzetben a mi oldalunkról, azaz a tudomány oldaláról többféleképpen is elősegíthetjük a folyamatok örvedetes gyorsulását. A kínálati oldal megfelelőbbé alakítása (azaz a *támogatásra érdemesség* felmutatása a kutatóhelyek, intézmények részéről) az egyik lehetőség. A támogatók aktív keresése, megtalálása, a szponzorálási vagy mecenatúra-tárgyalások professzionális lefolytatása és aztán vállalások teljesítése egy másik. A támogatási kultúra alakítása, táplálása egy harmadik. Ez az írás legutóbbihoz kíván hozzájárulni azzal, hogy jellemző adatokat közöl a magyar tudomány egyik legbőkezűbb és legkulturáltabb támogatója, Semsey Andor, és egyik legrászorultabb, és támogatásra leginkább érdemes tudósa, Herman Ottó kapcsolatáról.

A forrásanyag az MTA Könyvtárában őrzött levelek fénymásolata. 34 levél (ebből négy szimpla újévi üdvözlő, vizitkártyára firkantva) másolatát láttam.¹ Ezek 1879 szeptem-

bere és 1914 novembere között keltek, azaz 35 évet ölelnek át. Valamennyit Semsey írta Hermannak. Mivel Semsey életútját itt más írások ismertetik, róla nem esik sok szó, utalás történik viszont több helyen arra, hogy Herman nem szokványos életútjának melyik állomásán érkezett egy-egy fontosabb levél – és persze támogatás is (amiről a személyes levelezés alig szól). 1879-ben egyetlen, majd 1888-tól 1893-ig évente egy-egy (1890 tavaszán öt, szinte hetenként jött levél Herman Ottóhoz, s némelyik utal arra, hogy ő is hasonló intenzitással válaszol), majd 1896-ban megint egyetlenegy, s 1900-tól 1914-ig évente általában egy-két levél érkezett. (Az újévi kártyák megőrzése arra utal, hogy Herman gondosan eltette valamennyi levelét.) Az alábbiakban tizenhárom levélből következnek a téma szempontjából érdekesnek talált részletek, majd a háttérrel megvilágító megjegyzések.

Előbb azonban helyezzük el a levelezést a címzett életútjában (Székely, 1955; Vargha, 1967; Vásárhelyi – Treiber, 2006) alapján.

¹ Az MTA Könyvtárában „összesen 34 levél maradt meg, Ms 276/100 – Ms 276/132 és Ms 284/67 számok alatt található” (Pozsonyi, 2008). A levelekbe Kecskeméti Tibor szíves segítségével nyertem betekintést.

Herman Ottó 1835-ben született. Lakatosinas-ként iratkozott be Bécsben a Polytechnicumba (és bejárt a Naturhistorisches Museumba sáskákat tanulmányozni, rajzolni), majd édesapja halála miatt tanulmányai félbeszakadtak.² Katonáskodás, partizánkodás, fényképészkedés után a Kolozsvári Múzeumban volt konzervátor, majd 1875–76-ban elhagyta a várost. „Trágyázatlan földönfutó, kacagó semmi” jellemezte ekkor vagyontalan saját magát egy levél aláírásában. Hamarosan a Királyi Magyar Természettudományi Társulat ösztöndíján élve kutatta (és 1876–79 közt három kötetben publikálta) *Magyarország pókfaunájá-t*. Ennek nyomán 1877-ben már múzeumi őrségédi (muzeológusi) állást kapott a Nemzeti Múzeum Állattani Osztályán. Nem sokáig volt azonban „főállású zoológus”. 1878–79-ben szinte véletlen folytán a halászat, a néprajz felé terelődött érdeklődése, s bár madártani tevékenysége ezután is jelentős maradt, szenvedélyévé a néprajz, az „ösfoglalások” leírása, emlékeiknek megmentése vált. A Természettudományi Társulat néprajzi témájú kutatásokat és publikációkat nem tudott támogatni. A társulat főtitkára Szily Kálmán volt, akihez Herman lelkesen fordult a Balatonon a halászok között tett felfedezéseivel. Szily tanácsa: talán segít Semsey, „aki 1 krajcárért veszi a tegnapi kifliket” (értsd: a 2 krajcáros frissek helyett, hogy több jusson tudománypártolásra...). Így kezdődött mecénási kapcsolatuk.

A levelek majd felét Semsey gyógykezeléseiről, illetve gyógyfürdőkön, hegyvidéki üdülőhelyeken töltött – részben kényszerű –

² A kivételes tehetségű és szorgalmú autodidakta tudós személye, mentalitása, életútja ma a *lifelong learning* azaz az egész életen át tartó tanulás paradigmájának az EU-szintjén is támogatott terjedése idejében ebből a szempontból is érdekessé válik.

nyaralásairól írta Hermannnak, mindenkor épp aktuális bajairól is panaszkodva, de nem vive azt túlzásba. Erre jó példa mindjárt az első levél:

*Herkulesfürdő, 1879. 9. 14.
Tisztelt Herman Úr!*

Mindamellet, hogy egészségi állapotom mostanra kirándulásaim alatt nagyot hanyatlott [...] s így ma még bizonytalan, vajjon lehetek e Aldunai útjában útítársa. [...] Hasonlóan, ha lennének tudósításai Kovil vidékéről a szárnyasokra vonatkozóan, nagy köszönettel veszem. [...] alázatos szolgálja Semsey Andor

Ez a levélrészlet egyben arról is árulkodik, hogy Semsey a geológia mellett szenvedélyesen érdeklődött a zoológia bizonyos ágai, elsősorban a madártan, a madármegfigyelés iránt is.

Figyeljünk a megszólításokra! Ezek a levezetés három és fél évtizede alatt változatos formát öltenek, később megjelennek meghittebb megszólítások, meghittebb, a hosszú, közös munkát, lelkesedést, törekvéseket tükröző, felemlítgető mondatok is, de harmincöt év után is előfordul még a Tisztelt Hermann Úr! (*sic!*³) megszólítás is. Lambrecht szerint „Semsey zárkózott, magába vonult természete azonban nem tudott a baráti viszony bensőségig fölmelegedni.” – ennek azonban későbbi levelekben talán cáfolatára bukkanhatunk.

A fenti levél azelőtt kelt, hogy Hermant 1879. október 27-én Szeged országgyűlési képviselőjévé választották volna. Akkor lemondott két évig viselt állami hivataláról, azaz eltávozott a Nemzeti Múzeum kötelékéből, s a *Függetlenség* című lap munkatársa

³ Tudjuk, a tudós Hermann-ként látta meg a napvilágot, s magyar érzelmei miatt, a németes hangzás csökkentése érdekében hagyott el egy n-t a név végéről.

lett, függetlenségét így is örizve. Innen kezdve életében újra és újra támogatásokra szorult, s ezek jó része Semseytől jött. 1887-ben jelent meg Herman talán legjelentősebb néprajzi munkája, *A magyar halászat könyve*, Semsey támogatásával, amiért hálás és bőséges szavakkal mond köszönetet.

Szászka Bánya, 1888. 6. 26.

Igen Tisztelt Hermann Úr!

Múlt hó folytán Tromsöböl kelt levelére ezennel válaszolok. Örvendek, hogy a hosszú utat jól kiállotta, s így sok szép vidéket látott, s e tekintetben levele nagyon érdekelt sőt az annak idejében majd megjelenő topographiai leírásai a megutazott vidékekről fogják majd felvilágosítólag hatni a vidékeket s országokat látni kívánó közönségnek,⁴ szóval egész levele melyért fogadjja szíves köszönetemet nagyon érdekelt.

Herman Ottó és Lendl Adolf 1888 nyarán madármegfigyelő utat tettek Norvégiába, Tromsöben is állomásoztak. Ennek leírása *Az északi madárhegyek tájáról* címmel jelent meg 1893-ban. Lambrecht szerint Semsey ezt az utat is támogatta, ám a köszönetnyilvánításokban nem szerepel neve, márpedig ez nem lehet a szerző feledékenységének eredménye (lásd később). Semsey ebben a levélben dicséri először „szembe” Herman munkásságát (később majd személyiségét is fogja).

Budapest, 1890. 4. 6. Reggel

Tisztelt Hermann Úr!

[...]Elképzelem Önnek a kinyját a kedvezőtlen időben nap mint nap járni kelni és figyelni

⁴ Semsey szállás betűit nem mindenhol lehetett kislabilizálni, többszeri nekiveselkedésre sem. Nem volt nagyon következetes helyesíró, néha mondatai is összegubancolódtak, mint a fenti részletben is. Nem korrigáltam a nyelvtani hibákat. A dátumokat azonban, változatos írásmódjuk helyett egységesre írtam át (év-hó-nap, arab számmal, ahogyan gyakran használta).

saját tapasztalásból beszélhetek de mint ismertes ön a szeget fején üti. A Semsey pályázat ügye ünnepe után fog az Akadémia összes ülésében ismét elővezettetni a programok melyek készek már és be vannak adva fognak bemutatni és támadtatni e. c. t.

Budapest, 1892. 1. 28.

Tisztelt Barátom!

Örömmel értesültem Gasteinbe írt szíves sorai-ból hogy a megszokott munkásságot folytatja és a jelen évre is érdekes munkaprogramot tűzött ki maga elé. – szeretném ha a Compt renduvel semmi dolga sem volna már mert ez a valóban polyglot munka elvonja fő tárgyától, melly a hazai naturáliák vizsgálatában és mire vonatkozó eredmények közzétételében áll, s amelly reám kinézve annyira fontos, nekem pedig annyira kedves munkában, Ön, tisztelt Barátom a leghivatottabbak egyike, [...] Maradok tisztelő barátja Semsey Andor

Lehetséges, hogy Herman a rendszeres mecénásnak kijáró tisztelet és megkülönböztetett kommunikáció során ismertette Semseyvel éves munkaprogramját, lehet, hogy ez elvárt gesztus volt. És az is lehet, hogy Semsey vissza-visszatérő – ma dagályosnak ható, de a korban általános – dicséretei fontosak voltak számára, lelkesítőleg, megerősítőleg hatottak rá, ezeknek ment elébe a tudós a beszámolóival. Tudjuk, Herman épp elég fordulatot tett életében, számára mindenképpen új, de többször a tudomány számára is kitaposatlan ösvényekre tévedve. Ráfért nemcsak az anyagi, de a lelki-erkölcsi támogatás is. Semsey dicséretei pedig nem akárki dicséretei voltak.

1893-ban megjelent a könyv *Az északi madárhegyek tájáról*; ugyanebben az évben alapította meg Herman a Magyar Nemzeti Múzeum kötelékében a Magyar Ornithológiai Központot, amelynek élete végéig igaz-

gatója volt. 1894-ben indította útjára (szerkesztőként is) az *Aquila* című folyóiratot. 1896-ban a Millenniumi kiállításra berendezett egy pavilont a halászat és pásztorkodás bemutatására. Nagy siker volt.

Budapest, 1896. 7. 8.
Tisztelt Herman Úr!

Fogadja köszönetemet szíves megemlékezéséért s kívánataiért az utóbbi legfelsőbb helyről történt kintüntetésem alkalmából [...] a viszontlátásig őszinte híve Dr. Semsey Andor

A levelet Semsey mint doktor írja alá. 1895-ben a Kolozsvári, majd 1896-ban a budapesti Magyar Királyi Tudományegyetem választotta díszdoktorának.

1901-ben megjelent Herman talán legismertebb műve *A madarak hasznáról és káráról*. Ennek előszavában Darányi Ignác földművelésügyi miniszternek mond hálás köszönetet a támogatásért.

Budapest, 1902. 6. 3.
Tisztelt Herman Úr!

Mai napon kelt szíves soraira válaszul tudósítom, hogy a múlt hónapban megbeszéltük az említett képek reproductiójára kért hatszáz forint bár melly nap rendelkezésére áll. [...] híve Semsey Andor

Lambrecht következő mondata rávilágít e sorok hátterére:

„A mineralógia és geológia tiszteletreméltó amateurje érezte, tudta, hogy páratlan kincset ment meg páratlan elme munkájával, amikor ugyszólván plein pouvoirt bocsátott Herman rendelkezésére.”

Budapest, 1905. I. 21.
Kedves Barátom!

[...] Hőgyes esete mindnyájunkat érint nagyrebecsült barátom volt, így fogjunk pusztulunk.

A magyar nyelv füzetet megkaptam őszintén gratulálok sic itur ad astra ahol dologról van szó ott van ön mindig s szolgálja folyton a magyar kultúrát és tudományt. Ismételve köszönöm a figyelmet s vagyok szeretettel öreg híve Semsey Andor

Herman rendszeresen publikált nyelvészeti jellegű cikkeket is (például a Semsey által támogatott *Magyar nyelv*-ben), itt sem tagadva meg a leíró természetrajzi indíttatását. Tevékenysége majd *A magyar pásztorok nyelvkin-cse* c. monumentális műben csúcsonylik ki.

Budapest, 1906. 12. 5.
Igen tisztelt Barátom!

[...] különösen érdekesek a csonteszközök. Szó van róla, hogy Kadic' fölmege Bácsba, hogy az Udvari gyűjteményben összehasonlításokat tehessen. – Reményilem, hogy Herman Úr 13 év előtti kijelentéseit a Miskolczi leletek támogatni illetőleg igazolni fogják. – Szontagh is talált a nyáron a Mezerdi barlangban egy szép kővésőt és néhány edény töredéket. Bizony ideje volna a rendszeres barlang kutatásoknak, ha erre az intézetnek a részletes geológiai felvételek mellett több ideje és pénze volna. Amint én tapasztalom, a Földtani Intézet mindig különös tisztelettel volt és van tisztelt Barátom iránt.

A Halaváts-Róth ügy magán természetű dolog, és az Intézettől távol áll.

Pár nap múlva fellátogatok Hermann úrhoz, addig is a viszontlátásra. Szívesen üdvözli őszinte híve Semsey Andor

Amikor egy miskolci házépítés során előkerült furcsa kövekben Herman az őseember keze munkáját vélte felfedezni, ezt azonnal publikálta, idegen nyelven is. A magyar geológia azonban nem fogadta el a laikus újabb meglepő megnyilatkozását, s Hlaváts Gyula szakértői véleménye alapján azt a réteget,

amelyből a leletek előkerültek, más korból származónak, ergo a leleteket nem kőkorszaki munkaeszközöknek minősítették. Ez sok keserűséget okozott a tudósnak. Később több újabb lelet került elő, (például, mert Herman ötletesen a sírásóknál érdeklődött – sikeresen – arról, hogy találnak-e ásáskor ilyen-olyan kődarabokat), s Kadic' Ottokár indult neki rendszeres feltárást végezni. Herman pókászati gyűjtései idejéből emlékezett a Szeleta-barlangra és arra, hogy fekvése, morfológiája milyen kedvező lehetett a korai ember számára. Felhívta erre Kadic' figyelmét, aki a barlangban valóban gazdag leletegyüttesre bukkant.

Tátra Széplak, 1907. 7. 6.
Tisztelt Hermann Úr!

[...] a forrás a Fővárosból kizavart, holl nyaralni szándékozom, s kedves sorait ide küldték utámmam, melyek engem megörvendeztettek, hogy most az újabb akadályokat legyőzte, s hozzá tud fogni az ösfoglalkozásokhoz. – A Szeleta barlang ásatásai minden részletei megelégedését megnyerték ez Kadic' Dr érdeme hallottam erről beszélni az Intézetben, s kívánatosnak tartanám, hogy azt publikálják. Majd összel találkozunk. Kellemes időt kíván tisztelője s híve Semsey Andor

A magyarok nagy ösfoglalkozása 1909-ben jelent meg. A pásztorkodásról további kiadványokat, nagymonográfiákat tervezett (hetvennégy évesen). A másik öreg, Semsey elismerése egyre nyíltabb, egyre hosszabb,⁵ mondhatjuk dagályos – és szép – szövegekben jelenik meg, miközben az öregkor, a közös számvetés hangulata is rátelepszik a sorokra.

Budapest, 1910. 4. 4.
Tisztelt Herman Úr! Barátom!

⁵ Különösen, hogy nem saját kezűleg írta, lassan romló kézírásával e hosszabb leveleket.

Hiába csak a sas nemzi a sást, mint ismét máskor; pedig már jó régen láttam ezt cikkeinél, olvasván most a sáska járásról írt értékes cikket csak tanulnának belőle s ne beszélnének annyit de dolgoznának. Most kilátás nyílik, hogy elbúcsúszom a kórházból a midőn Önt is felkeresem kedves Intézetében. Üdvözli szeretettel régi elv társa Semsey Andor– Adjon hírt magáról.

Budapest, 1910. 7. 13.

Kedves Barátom! [Idegen kéz írása]

Őszinte örömmel vettem és olvastam levelét. Hogy ne örülnék, mikor írja, hogy jó egészségben megkezdte ismét gyümölcsöző munkálkodását. Adja az ég, hogy munkáját szerencsésen be is fejezhesse.

Hazánkban a kultúra még nagyon hátra van. Sok az álprófeta és még több a szemfényvesztő, de annál kevesebb a komoly munkás ember. Pedig az emberi élet legtöbb nyomorúságának forrása a tudatlanság, a természettudományok ismerete pedig nagymértékben elősegíti a szenvedő emberiség boldogulását. Jó öreg barátom! Szerény erőmhöz és tehetségemhez mérten Önnel együtt dolgoztam a magyar tudomány felvirágoztatásán és előbbrevitelén, éppen azért nagyon jól tudom, hogy az Ön majdnem fél évszázadra kiterjedő lankadatlan munkásságának mit köszönhet a tudomány és a hazá. Ha megkezdett nagy munkáját szerencsésen befejezi, úgy avval ismét nagy hálára kötelezi az Önt mindig tisztelő lelkes híveit.

Egészségem olyan, mint volt. Az orvosi kezelés kezd már igazán bosszantani. Nap-nap után folyton igazgatnak valamit rajtam, szinte kedvet vesztetem; mennyivel szívesebben excurálnék [?, nyilván: kirándulnék] Lóczyval a Bakonyban.

Folyó hó 15-én utazom Tátraszéplakra. Ha ideje engedi, keresse fel soráival a régi tisztelő hívét Semsey Andor” [aláírás saját kézírással]

Tátraszéplak, 1911. 7. 24.

Kedves Barátom! [idegen kéz írása]

Ismét elmúlt egy év és én ismét kénytelen vagyok orvosom tanácsára Tátraszéplakra utazni: nyaralni. Pedig nem szívesen tettem, mert jobban szeretnék kint valahol Erdélyben geológizálni, mint itt Tátraszéplakon ülni. Csendes pihenés közben vissza-vissza gondolok azon rég elmúlt időkre, midőn mi együtt terveztünk, midőn számot vetettünk magunkkal, hogy mit-mindent tegyünk a hazai természettudományok felvirágoztatása érdekében? Ugy-e bár jó öreg Barátom! Emlékszik még arra, mint biztattuk egymást? És mint hittük, hogy a fiatalok bennünket megértve, tőlünk jó példát látva, dolgozni, alkotni fognak. Fájdalom azonban, igyekeztük csak szalmatűz volt, munkája pedig nagyon soknak csak olyan mulandó volt, mint az őszi falevél, melyet felkapnak a szelek, elvisznek más vidékre és átadnak az örök enyészetnek.

Sokat, sokat csalatkoztam, de Önben édes Herman Úr nem, mert Ön megmarad még most is azon lelkes dolgozónak, mint volt ezelőtt évtizedekkel. Aki szíve és lelke egész erejét és melegét munkájába helyezi csakhogy a természettudományok terén elmaradottságunkat pótolni, s a művelt nyugattal a versenyt felvenni és az igazi tudományt gyarapítani tudja. Adjon is az Ég Önnek erőt és kitartást, hogy megkezdett nagy munkáit a mi igazi örömeinkre szerencsésen be tudja végezni. ... Ha ideje engedi írjon az Önt tisztelő hívének. Üdvözlöli Semsey Andor [aláírás saját kézírással]

IRODALOM

Lambrecht K. (é. n.): *Herman Ottó az utolsó polihisztor élete és kora*. <http://mek.oszk.hu/04300/04326/html>.
Pozsonyi József (2008): A Semsey-féle ösztöndíj. *Természet Világa*. 139, 4, 157–159.
Székely Sándor (1955): *Herman Ottó*. Művelt Nép, Bp.

Tátraszéplak, 1914. 2. 21.

Nagyon Tisztelt Herman Úr!

[idegen, lendületes kézírás]

Ki sem mondhatom, mekkora örömet szereztek nekem becses sorai, melyek értékes munkálkodásainak egyes phásisairól informáltak. Örülök, hogy mind ketten megérhettük a nyolcvanadik életévét. Bámulom az Ön szellemi frissességét s kívánom, hogy testi épsége maradjon meg még soká. Kevesen vannak, akiknek szelleme az Önéhez fogható volna s szívből kívánom, hogy korra nézve is szokatlan határt elérhessen. ... Szívélyes üdvözzel vagyok igaz híve Semsey Andor [aláírás saját kézírással]

E dicsérő szavakra méltó Herman válasza, aki a halála évében, 1914-ben megjelent *A magyar pásztorok nyelvkincse* c. könyvében így köszöni meg Semsey mindenkorai támogatásait: „Hálám és köszönetem legelső sorban illeti DR. SEMSEI SEMSEY ANDORT, a kinek neve ott, a hol nemesnek, szépnek, a haza üdvére szolgálónak csendben, feltűnés nélkül való felkarolásáról van szó, már régen fogalomná vált. Nekem nem az anyagi részvétel, hanem az a tudat, hogy működésemet ismeri és helyesli, adta meg a legnehezebb helyzetekben is azt az erkölcsi alapot, a melyen bizton és nyugton megállapodhattam és továbbműködhettem, mindég kitarva az ő legkedvesebb tárgya mellett: a természettudományok szolgálatában.”

Kulcsszavak: *Semsey Andor, Herman Ottó, támogatás, levelezés, mecénatúra*

Vargha Domokos (1967): *Herman Ottó*. Móra, Bp.
Vásárhelyi Tamás – Treiber Zsuzsa (szerk.) (2006): *Nyitott szemmel Herman Ottó útjain. – Múzeumok mindenkinek VI. NKÖM*, Budapest (letölthető: www.muzeumokmindenkinek.hu)

SEMSEY ANDOR, A MAGYAR NÉPRAJZTUDOMÁNY MECÉNÁSA

Hála József

tudományos főmunkatárs,
Magyar Állami Földtani Intézet

A 19. század utolsó harmadában és a 19–20. század fordulóján jelentős események játszódtak le a magyar néprajztudomány történetében. Csak néhányat említve a legfontosabbak közül: 1872-ben létrehozták a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályát (a Néprajzi Múzeum elődjét); az 1885. évi budapesti Országos Általános Kiállításon tizenöt (hat magyar és kilenc nemzetiségi) parasztszobát mutattak be (a kalotaszegi szoba óriási sikerének köszönhetően ekkor indultak világhódító útjukra az erdélyi táj népművészeti tárgyai) és kiállították Herman Ottó halászati gyűjteményét; 1887-ben megindult az első magyarországi néprajzi folyóirat, az *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn*; 1889-ben megalakult a Magyarországi (később Magyar) Néprajzi Társaság, és 1890-ben napvilágot látott (maig megjelenő) folyóiratának, az *Ethnographiá*-nak az első száma; az 1896. évi Ezredéves Országos Kiállításon a Néprajzi Falu huszonnégy (tizenkét magyar és tizenkét nemzetiségi) házában, valamint Herman Ottó halászati és pásztoréleti anyagában gyönyörködhetett a több tízezernyi érdeklődő; 1898-ban a kolozsvári tudománygyűlésen Herrmann Antal személyében kinevezték a hazai etnográfia első magántanárárt; 1900-ban kezdték megjelentetni a szintén ma is élő *Néprajzi Értesítőt*, és ugyanabban az évben, a párizsi világkiállítás-

son a magyar néprajzkutatók nagy sikereket arattak, egyebek mellett a Herman Ottó által bemutatott „ősfoglalkozási” tárgyakkal. E korszakban, hazánkban és külföldön egyaránt, fontos kutatások és gyűjtések folytak, valamint számos alapvető, ma már klasszikusnak számító mű született meg.

A lassan, de folyamatosan intézményesülő tudományszakunknak ebben az útkereső, „hősi” időszakában dolgozó néprajzkutatók munkáját gyakran mecénások, intézmények és magánszemélyek segítették. Az utóbbiak közül az akkor európai hírű és jelentőségű cigánisztikai kutatásokat és az *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn* kiadását támogató József főherceg; a Kaukázusba és Közép-Ázsiába saját pénzén három expedíciót (1895, 1896, 1897–1898) vezető gróf Zichy Jenő és semsei Semsey Andor tevékenysége emelkedik ki.

Az akkor már ismert természettudós és országgyűlési képviselő, Herman Ottó Petényi Salamon János hátrahagyott kéziratai alapján 1884-ben a *Magyar Nyelvőr*-ben közölte a jeles elődje által összegyűjtött magyar halneveket (Herman, 1884), amelyekről később a következőket írta:

„De volt ezek között egy fajnev, a mely iránt biológiai szempontból kétségem támadt: a *varsinta* vagy *vasinta*. Balaton melléki halnév a melyen Petényi a *Phoxinus laevis*